

Plan för avel med äldre svenska fjäderfäraser

Svenska Lanthönsklubben

Svenska Lanthönsklubben (SLK) är en ideell förening som bildades 1986. SLK:s målsättning är att verka för bevarande av utrotningshotade, äldre, svenska fjäderfäraser. En fungerande genbank för var och en av dessa raser blir då garantin för rasernas överlevnad med bibehållna egenskaper och variation samt för ett hållbart nyttjande.

Antalet medlemmar uppgår till drygt 2000. SLK bedriver genbanksverksamhet, vilket innebär att besättningar och djurs härstamning registreras. En besättning med renrasiga djur godkänns som genbanksbesättning efter det att djurägaren i ett s.k. genbankskontrakt förbundit sig att bedriva avel i enlighet med föreningens plan och riktlinjer, av Jordbruksverket fastställd avelsplan samt SLK:s övriga regler för genbanksverksamhet.

Raser

Följande lantraser ingår i SLK:s bevarandeprogram: Bjurholmshöna, Bohuslän-dals svarthöna, Gotlandshöna, Hedemorahöna, Kindahöna, Orusthöna, Skånsk blommehöna, Åsbohöna, Ölandshöna, Gammalsvensk dvärghöna, Öländsk dvärghöna, Skånegås, Ölandsgås, Blekingeanka, Svensk Blå anka, Svensk Gul anka och Svensk Myskanka.

Rasdefinition

Samtliga raser är äldre, svenska fjäderfäraser som under modern tid inte har förädlats för några fastställda produktionsmål. De är lokalt anpassade och har funnits i Sverige under så lång tid att de betraktas som svenska lantraser. Hela eller delar av rasernas totala population bevaras var och en för sig i levande genbanker.

Alla de stora (icke dvärg) hönsraserna samt öländsk dvärghöna och blekingeanka är i hög grad oförädlade. De återfanns och tillvaratogs först under 1980-90-talen.

Till de mer förädlade lantraserna, som standardiserades redan på 1910-1920-talen, hör svensk blå anka, svensk gul anka, skånegås och ölandsgås. Svensk dvärghöna standardiserades på 1970-talet. Rasens mest oförädlade del bevaras under namnet gammalsvensk dvärghöna. Myskankans mest ursprungliga del bevaras under namnet svensk myskanka.

Rasbeskrivning

De aktuella lantraserna av höns, ankor och gäss beskrivs i boken ”Genbanker och rasramar”, utgiven av SLK 2012. Här beskrivs varje ras ingående till sitt ursprung, kännetecken och inre egenskaper/urval samt med två färgbilder. En rasram definieras som en dokumentation av den variation rasen hittills uppvisat, utan tecken på sentida inkorsning.

Inom raserna kan fjäderdräkten variera mycket i färg. Ofta förekommer viltfärgade, svarta, blå (grå), spräckliga och randiga djur. Andra exteriöra detaljer kan också variera som t.ex. kamform, tofs, benbefjädring fjäderstruktur och antal tår. Vikten varierar mellan raserna till följd av den lokala anpassningen.

Plan för avel med äldre svenska fjäderfäraser

Antal registrerade djur

Förteckningen nedan visar antalet registrerade djur inom genbanksverksamheten för varje ras år 2013 och förändring i procent sedan förra avelsplanen 2009. Som framgår är utrotningsshotet fortfarande allvarligt för flera raser.

Ras	Antal besättningar	Antal hanar och honor	+ - %
Skånsk blommehöna	106	248+1269 = 1517	+37%
Åsbohöna	171	476+1825 = 2301	+30%
Ölandshöna	52	130+544 = 674	+64%
Gotlandshöna	57	167+649 = 816	+77%
Kindahöna	130	348+1254 = 1602	+96%
Orusthöna	41	91+373 = 464	+20%
Bohuslän-Dals svarthöna	44	102+370 = 472	+15%
Hedemorahöna	243	592+2483 = 3075	+92%
Bjurholmshönahöna	16	51+149 = 200	*
Öländsk dvärghöna	32	74+239 = 313	+37%
Gammalsvensk dvärghöna	40	111+359 = 470	+84%
Svensk blå anka	26	47+90 = 137	-13%
Svensk gul anka	38	65+153 = 218	+3%
Blekingeanka	46	86+151 = 237	+68%
Svensk myskanka	38	77+176 = 253	+18%
Skånegås	59	80+134 = 214	+24%
Ölandsgås	34	46+72 = 118	+6%

*Bjurholmshönan var ännu inte upptäckt år 2009

Genbanksregistrering

Basen i bevarandearbetet är genbanksregistret. Här registreras varje flocks härstamning ända tillbaka till founders. I genbankens naturligt hållna fjäderfäflockar sker ingen individregistrering eftersom det är omöjligt att veta vilken hona/höna som värpt ett visst ägg och vilken hane/tupp som befruktat det. De flesta håller flera handjur i sin flock.

För att kunna registrera en ny genbanksbesättning måste föräldraflockarna vara registrerade. Genbanken är stängd och följaktligen tillåts ingen inkorsning.

Det är inte sannolikt att fler lantrasflockar kommer att återfinnas, men skulle det trots allt hända, kan genbanken öppnas upp för fler founders eller en ny genbank bildas. Det kräver i så fall styrelsens beslut.

Plan för avel med äldre svenska fjäderfäraser

Släktskapsanalys och beräkningar

Genbanksregistret förs i dataprogrammet ”Genbanken på Internet”. Programmet används också för släktskapsanalys och beräkningar av effektiv population och förlorad genetisk variation. Simuleringsfunktionen i programmet ger möjlighet till snabba avelsråd. Genbanksansvariga för de olika raserna ger avelsråd och har tillgång till genbanksregister och program. De sköter uppdateringen av sina respektive raser i registret. Säkerhetskopiering sker automatiskt i systemet.

Avelsmål

SLK:s verksamhet syftar till bevara rasernas egenskaper, såväl de kvantitativa som de kvalitativa. Särskilt viktiga egenskaper är klimatisk härdighet, motståndskraft mot sjukdomar, goda föräldraegenskaper, bra lynne och flockbeteende, en rimlig produktion och en stor yttre variation.

Målsättningen är att inom den närmaste femårsperioden ha åtminstone 50 genbanksbesättningar med minst 500 djur av var och en av de stora hönsraserna med så jämn könsfördelning som möjligt. För dvärghönsen, ankorna och gässen måste målet sättas lägre: Minst 30 genbanksbesättningar med minst 250 djur med så jämn könsfördelning som möjligt. Det viktigaste är dock inte antalet djur, utan att ytterligare kvalitetssäkra genbankerna.

Avelsarbetets genomförande

Rasernas yttre variation bevaras inom breda rasramar som tillåter en relativt stor genetisk variation. Detta skapar stora möjligheter vid val av livdjur.

Ett ensidigt avelsurval för speciella egenskaper strider mot målsättningen att bevara den genetiska variationen och skall därför undvikas. Mot denna målsättning strider deltagande i tävlingsverksamhet med exteriörbedömning efter en viss standard.

Nära släktskapsavel bör generellt undvikas men kan tillämpas under kontrollerade former för att t.ex. stärka vissa egenskaper.

De olika raserna skall bevaras i en så ursprunglig miljö som möjligt. För att inte på sikt äventyra rasernas anpassning uppmuntras djurägarna att hålla sina djur frigående under hela året.

Många små flockar och en jämn könsfördelning eftersträvas, dels ur säkerhetssynpunkt, dels för att mindre flockar leder till att man håller fler hanar per hona än man skulle gjort i större besättningar.

Rådgivning görs via telefon och besättningsbesök. Vid besök/besiktning tittar man på djuren så att de inte visar tecken på sentida inkorsning och uppfyller rasramarnas krav samt att anläggningen uppfyller de krav som ställs enligt genbankskontraktet.

Det är generellt endast tillåtet att hålla en ras per djurslag.

Vaccinering mot sjukdomar får endast ske om den beordrats av berörd myndighet eller av styrelsen.

Missbildade djur och djur som misstänks vara bärare av anlag för ärftliga defekter skall inte användas i avel och får inte avyttras som genbanksdjur.

Plan för avel med äldre svenska fjäderfäraser

Djur som uppvisar icke miljöbetingade symtom på sjukdom bör ej användas i avel. Avyttring av kycklingar/ungar får inte ske förrän djuren uppnått två månaders ålder undantaget kycklingar/ungar som ännu vistas tillsammans med höna/hona. Naturlig uppfödning prioriteras framför artificiell. För att kunna upprätthålla kontrollen över ruvningsförmågan, skall maskinkläckning inte ske utan genbanksansvarigs medgivande för raser som inte är antalsmässigt hotade och/eller som uppvisar normal till stark ruvningsförmåga.

Till hjälp för planeringen och uppföljningen av bevarandearbetet insänds och sammanställs årligen rapporter från de olika genbanksbesättningarna. Statistik redovisas årligen i medlemstidningen Hanegället och de genomsnittliga siffrorna som redovisats sedan 1993 måste betecknas som mycket tillförlitliga. Årsrapporten innehåller uppgifter om antal avelsdjur, könsfördelning, antal besättningar, antal kläckta, kläckningsprocent, ruvningsprocent, djurens vikter, värpning och äggvikter samt sjukdomssymtom och missbildningar. Årlig statistik delges årligen medlemmarna genom medlemstidningen samt Jordbruksverket för vidare rapportering.

Ett av djurägaren utfärdat genbanksintyg, som likaledes innehåller uppgifter om de försålda djurens härstamning, skall medfölja de livdjur som avyttras från en genbanksbesättning.

Genbanksintyg skrivs inte ut för ägg av den enkla anledningen att man inte kan veta om det kommer en felfri unge ur ägget eller inte. Utbyte av avelsågg mellan genbanksbesättningar kan av bl.a smittskyddsskäl vara motiverat. Dispens kan då lämnas av genbanksansvarig.

Forskningsprojekt

SLK är behjälplig med kontakter för insamlande av material och data för trovärdiga forskningsprojekt. Vid SLKs hjälp tecknas alltid kontrakt med aktuell institution. Prover och resultat av studier skall inte användas i kommersiella syften. Syftet med användande av insamlat material skall vara strikt för forskning enligt grundsyftet eller enligt syfte att utreda följdfrågor och direkt angränsande frågeställningar.

Varaktighet och revidering

Plan och riktlinjer samt avelsplan skall gälla från 1 januari 2015 under minst 5 år beroende på Jordbruksverkets beslut. Eventuella ändringar i avelsplanen under varaktigheten skall ske i samråd med Jordbruksverket.

För Svenska Lanthönsklubben 30 december 2014

Mikael Olsson
Ordförande Svenska Lanthönsklubben